

Megjelenik mindennap a délutáni órákban.

Előfizetési díj:

Egész évre 12 ft, félévre 6 frt, évenyegyre 3 ft o. é.

Helyben előfizetheti Demjén L. és Keresztény Pál úrak kereskedésében, hol egyes számok is kaphatók.

Szerkesztői szállás: belső-tordatca 122. sz. Kiadó-hivatal: A tanácsház mellett, az emelet hátsó részében.

KOLOZSVÁRI KÖZLÖNY.

POLITIKAI ÉS KÖZGAZDÁSZATI NAPILAP.

Hirdetési díj: 6t hasábos garmond sorért 6kr egyszeri beiktatás után 30 kr. béléddíj.

Hirdetések felvételnek: Helyben: a kiadóhivatalban, Demjén László könyv- és Keresztény Pál papírkereskedésében. Postán: Zeisler M. (Királyutca 60. sz.) Bácsban: Haasenstein és Vogler (Neuer-Markt 11. sz.) Oppellik Alajosnál (Wollzeile 22. sz.) Rudolf Mosse off. Zeitungs-Agent (Stadt, Seilstraße 2.) Süddeutsche Annoncen Expedition Stutg.

Nyiteltéri czikkok: sora után 20 kr. előleg bevétele mellett a szerkesztőséghez czimzendők. Előfizetések s hirdetési díjak a vidékről a szerkesztőséghez küldendők be.

Jól értelmezik-e a bíróságok. a székelyföldi urbériség tárgyában a pótrendeletet?

II.

Az I-ső cikkünkben idézett sorokban, a **vesztett** vagy **önváltott** birtokért kárpótlást igénybevétele vonatkozó szavak és az **előzetes megoldás feltételezése** adják a vitás törvény-cikknek világos magyarázatát. A megelőző esetek ugyan is azt bizonyítják, hogy számos esetek voltak, melyekben volt-jobbágy vagy zsellér szolgáltatmányait volt-földesurukkal peres eljárásan kívül kötött egység következtében megváltották, a nélkül, hogy önvaltott birtokaikért az állampénztárból kárpótoltattak volna. Voltak olyan esetek is, midőn a földesur bejelentésére az állampénztárból kért kárpótlás megtagadtatott a birtoknak székely örökség természete indokából. Megbizonyosul tehát a pótrendeletnek az annak magyarázatát képező aug. 12-ki utórendelettel egybevetéséből az, hogy valamint zsellér vagy volt-urbér urbériség alapjára fektetett csak is oly keresettel jogosult fellépni az 1862-ki zárhatáridő után (1870. január 1-ig), melyet maga megváltott és a melyért az állampénztárból kárpótlásra jogosultsággal bír, ha a megváltott birtoknak urbéri természetét megbizonyíthatja: ugy volt-birtokos is csak oly keresettel léphet fel az 1862-ki záros határidő után (1870. január 1-ig) székely örökség címén, mely a kárpótlás kérdésében bejelentéssel a maga idejében, t. i. a pótrendelet megjelenése előtt már függőben volt, eldöntetlenül állott, s melyért a földtehermentesítési alapigazgatóság a bejelentésnek igazolása alkalmával azon indokból, hogy a nyomozás során a birtok székely örökségnek nyilvánított, az állampénztárból kárpótlást megtagadta. Ily esetben a jogügylet gyakorlati rendes folyama maga szorította a birtokost arra a tételre, hogy birtokaért székely örökség alapjára fektetett keresettel lépjen fel az urbéri bíróság előtt, s a kérdést előzetesen megoldassa. Hasonló esetek vármegyéken is fordultak elő. E kérdés előzetes megoldása nélkül az illető sem állampénztárból nem kaphatott kárpótlást, sem birtokához vagy azon fekvő szolgáltatmánynak magánérőn megváltási árához nem juthatott volna, minthogy bírói ítélettel volt e kérdés eldöntése feltételezve. Így deríti fel ezt az 1868. aug. 12-én kelt utórendelet 15. §. második része is e szavakban: „ha a kárpótlásra bejelentett birtok urbéri természete akár egyik, akár másik érdekelt fél, akár az urbéri jogbiztos, illetőleg alapigazgatóság, vagy az országos tanács részéről kétségre vonatik, mindenekelőtt e kérdés jogérvényes megoldása eszközözlendő, s a felek az illető urbéri bíróságok elébe utasítandók,” következőleg:

világos, hogy az csak is a **vesztett** vagy **önváltott** birtokért igénybevevő, s illetőleg

kárpótlási bejelentéssel függőbe állított, vagy a zárhatáridő előtt perrel, maga idejében megkezdett urbéri perekre és ügyvitelre alkalmazható; de semminemű más, akár urbériség, akár székely örökség alapján kezdhető új perre, mely önvaltott birtokra nem vonatkozik, s mely kárpótlásra maga idejében bejelentve, vagy 1862. előtt megindítva nem volt, a pótrendelet 4. §. ki nem terjeszthető; vagy is bővebben kifejtve, valamint volt birtokos, oly birtokért, melyért sem kárpótlási bejelentéssel a földtehermentesítési alapigazgatóság előtt, sem urbéri keresettel a törvényszék előtt, volt zsellére, vagy jobbágya ellen, a maga idejében (az 1862. zárhatáridő előtt) fel nem lépett; melynek jóhiszemű elbirtoklását volt zsellére, a megelőző törvények uralma alatt, megszerezte, a pótrendelet alapján sem jogosult új perrel, székely örökség alapján fellépni: ugy, volt zsellér vagy jobbágy sem lehet jogosult urbériség alapjára fektetett új keresettel fellépni az 1862-ki záros határidő és a pótrendelet megjelenése után volt földesura ellen, oly birtokért, melyet meg nem váltott, melyért 1862. december 31-ke előtt pert nem kezdett, melynek jóhiszemű birtokcímét volt földesura elbirtoklással az előbbi törvények uralma alatt megszerezte: szóval, az önvaltott, a kárpótlásra maga idejében bejelentett birtokokról rendelkezik a pótrendelet kivételesen, hogy az ily perek 1870. januárius 1-ig megkezdhetők.

Hogy ez így van, hogy ez csak így és másként nem törvényes, ennek valóságát megfektette az 1871-ben nov. 21-én kelt azon intézkedés, melyet az igazságügyminister a székely urbériség tárgyában az erdélyi királyi biztossághoz, az erdélyi törvényhatóságokkal közlés végett leküldött, melyben a székelyföldi urbéri bíróságok egyrésze által támasztott azon kétséget, ha vajjon az 1870. június 9-én kelt s az erdélyi földtehermentesítési alapigazgatóság útján kihirdetett azon minisiteri intézkedés, hogy a kárpótlási kérelmekkel elutasított felek, kik a birtokjogi természete felett rendes keresetet kötelesek indítani, a birtoknak csupán urbéri, vagy egyszersmind székely-örökségi minősége igazolására is vonatkozik? ugy oldotta meg, hogy **a kellő időben bejelentett kárpótlási igényt elutasított felek**, az elutasító végzés kézbesítésétől három hónap alatt ugyanazon jogcímen kezdenek meg keresetüket, melyet a kárpótlási kereset bejelentése előtt igénybe vehettek volna.

Már ha a minisiteri intézkedés a kárpótlás megnyerhetését a záros határidő alatt bejelentéstől és a kárpótlást kivánt birtok természetének szabályozás után előzetes megoldásától feltételezte; mennyivel biztosabban kell következtetni azt, hogy a pótrendeletnek, mely csak és csupán a vészett, vagy önvaltott birtokért kárpótlást igénybevevő keresetekről intézkedett, czélja nem lehetett tért nyitni urbéri olyafén új keresetekre, melyek az 1862-ki

záros határidő alatt beadva nem voltak, melyeket a volt zsellér meg nem váltott.

Igy oldotta meg e kérdést az 1871-ki LIII-ik törvény-cikk 65-ik §-a is, ezen szavakban: „az urbériség, vagy székely-örökség címén a kereset többé meg nem indítható, ha az 1870. január 1-ig be nem adatott, ily esetben a birtok a birtokos tulajdonává válik.” Most, hogy az 1870. január 1-ig beadható kereseteknek csak is a vészett, vagy önvaltott birtokért kárpótlást igénybe vevő oly keresetek érthetnek, melyekben a kárpótlásnak megnyerhetése a birtok természetének szabályozó per után előzetes megoldásától van és volt feltételezve, bebizonyítják az előbbieken felfejtettek; de még tisztábban kitűnik ez, ha a pótrendelet, a törvénymagyarázat bonczkése alá vétetik.

Válaszom a „Kelet” legutóbbi támadására.

A „Kelet” 81-ik száma vezércikkírója reprodukálja a „Magyar Polgár” ama napíróját, hogy én a muszkavezetést történetül írom (ki, a cikkíró kifejezése szerint — köztudomásulag éveken keresztül ettem a gróf Mikó Imre kenyérét.) Nyittelelet írtam a szerkesztőhöz, a ki, a közlésre nézve általam tekintetbe nem vehető kifogásokat tevén: cikketem később szükségessé válható használatra visszavettem, azon tapasztalást szerezve t. Szász Béla urról, hogy az ő lapjában a mások becsületében gázolni lehet, védekezni nem.

A tényállás az, hogy én 1848. január havában Skariatin és Engelhardt orosz dandárparancsnokoknak Szében és Brassó város polgársága kérelmezésére az erdélyi hadi főkommandó által segélyre hivatásáról s Bem-nek, a magyar szabadságharcz erdélyi főhadvezérének némely öt kitűnően jellemző tetteiről a „Magyar Polgárnak” —nak két tárczacikket ígertem. Ez és a pozsoni orosz intervenció-kérés két különböző időbeli s különböző egyének által végrehajtott tény. Nekem a közlésről semmi tudomásom nem volt, ama tárczacikkre hónapok előtt gyűjtöttem; és az érintett lap még is olyan modorban támadott meg, mit művelt ember nem használ, a mi nekem ártani kívánó szándékot árul el s gróf Mikó kompromittálja.

En az ellenem oly igazságtalanul, mint gorombán intézett támadást ezennel aljas rágalmazásnak nyilatkoztatom, s a „Kelet” szerkesztőjét felkérem, hogy lapja sértő szavait, a tényálláshoz képest igazítsa ki; különben kénytelen leszek kíméletel feltétele, mint ellenem már több ízben intézett személyeskedéseire, az ő és tanácsadói modorában, magamnak elégtételtvevő módon felelni, mind pedig a közötte és gróf Mikó közt volt viszony természetét, a gróf hozzám való sok jóságát és az én iránta önfeláldozólag tett, szintén sok és hű szolgálomati adatok alapján kimutatni, tiszteltetl a hallhatatlan érdemekkel bíró gróf iránt, de véde megtámadott önbecsületemet; a miben, ha a körében forgó, s ellenem évtizedek óta ármánykodó irigyeim nem is, de a nemes gróf, bizom, hogy meg fog engem tartani.

Jakab Elek.

A magyar, Leo szerint, béke idején nemzetségek és törzsek szerint telepedett meg a gazdag legelőjű vidékeken. De Leo nem említi, hogy a hadban így sorakozott volna. Itt bár hézagokkal, s nem oly merev tömörséggel sorakozott, mint a görög, de a csapatrészek magok hasonlíthatók voltak a görög sereg egészéhez.

Mennyire más a Leo császár korabeli olaszok és németek csatásora!

Azt mondja Leo: azoknál nincs sem lovasnak, sem gyalognak meghatározott csatarendje. Nem állanak sem moirákba, sem merékbe (azaz sem ezredékbe, sem dandárokbak), mint a rómaiak, hanem törzsek (phülek), nemzetségek (süngenia) vagy az eskü által köteleztettek sorakoznak. — Különben a csatarend homlokát egyenesre és sűrűn állítják. Mindig egyenest szembe rohannak az ellenséggel. Más taktikájuk nincs.

Leo császárnak a németek által nem eléggé méltányolt szavait helyesen magyarázva ez azt teszi, hogy már akkor meglátázt a német táboron a feudális szakadozottság. A főur hozzátartozóival nemcsak külön táborozik, hanem azokkal együtt képez egy csapat egységet. Mily egyenletlenek voltak hát az elemi egységek! A tömött homloksort már akkor kétségkívül a vasba öltözött főr képezte, s háta mögött csak statista volt az ő atyafisága és cselédje.

Nem a nemzeti hiuság emelésére mutatom fel itt a IX. és X. század első felében divatozott német hadrend alsóbb, ugyszólván a legprimitívebb fokozatú állását a hasonlíthatatlanul magasabban álló magyarhoz képest; — nem akarom visszaadni a kölcsönt, hogy a leghitelesebb adatokkal kezben kimutassam, hogy az akkori németek csapatjai voltak a rosszabb értelemben vett hordák.

Csak egy általános igazságot akarok kiemelni. Ez az, hogy általában a nemzettek életében legfontosabb kor volt a vándorlás kora. Ez egyesíté a családokat és törzseket nemzetségekbe, a nemzetségeket először hadseregbe, s aztán nemzetté, s mondhatni: állammá, a

Franciaország ujjaszületése.

Edgar Quinet elősorolja a „Siécle”-ben azon feltételeket, melyek mellett Franciaország ismét új életre ébredhet s mindenekelőtt kiemeli annak szükségét, hogy az iskolák országsszerte kivétessenek a klerikális befolyások alól. Okoskodása egyszersmind reánk nézve is sok figyelemre méltót tartalmaz.

„A mit Poroszország Franciaországban földre vert — mondja Quinet egyebek között — az a caesarismus, a bonapartismus, a jézsuitismus és a klerikalismus. Hagyjuk ezeket csendesen pihenni: ezek leveretnek, bár-hová állítassanak is. Maga Franciaország azonban csak meg van sebesülve; állítsuk ismét lábra s gyógyítsuk meg új szellem belehellése által. Régióta tudjuk, hogy egész közoktatási rendszerünket a jézsuitáktól kölcsönöztük. Ennek meg kell szűnni! De hogyan várhatunk változtatásokat, ha azokra bizzuk az eljárást, a kik arról tudni sem akarnak.

Negyven év óta, mióta t. i. a francia liberalismus jézsuitismussá változott, a közoktatás háttérbe szorított és pedig egyenesen a műveltségűt való félelemből. — Uralkodjék a püspök a templomban, az az egyház dolga; de ha ő egyszersmind az emberi társadalom nevelése fölött is uralkodik, az által magát e társadalom létfeltételét semmisíti meg.

Nem akarom kutatni itten, helyesen cselekedett-e a pápaság, midőn a szabad nemzetek intézményeinek háborút üzent; csak azt tudom, hogy mind szavával, mint cselekedeteivel átokkal sújta ez intézményeket. Hogyan kezelhetik ezen pápaság eszközei, a püspökök az iskolákat, fakultásokat és egyetemeket; s hogyan nevelhetik a népet a polgári szabadság gyakorlására, a midőn az egyház saját fejének szava által elkarhozhatja eme szabadságot? — Ez Franciaország seba!

Az egyház balra, a politikai és polgári intézmények pedig jobbra huznak; az ország mint Brughilda két lóra van kötve, melyek szét fogják tépni. Ez ellentétes elvek engesztelhetlensége napnál világosabb s maga a pápaság is nyilván bevallotta. Van-e ily körülmények közt csak egy szóra is még szükség?

A ki ma a püspököket a közoktatás élére állítja, az kitűri Franciaországot a modern nemzetek szellemi harcából, az Délamerika állapontjára süllyeszti alá a népevelést, az elzárja a jövő nemzedékek előtt a tudomány pályáját, az encyklikával és syllabussal köti le a nemzetet, az örök időkre megszilárdítja a germanismus tulsulját, mely sohasem fog a római pápaság igája alatt görnyedezni!

Németországban sem juthatott volna egyike sem érvényre azon fenséges tanoknak, melyek őt és egyetemeit oly nagygyá tették, semmi Schiller, semmi Fichte, semmi Schelling és semmi Hegel nem mutathatott volna fel eredményt, ha a püspökök állottak volna a közoktatás élén. Ki fog közülünk a püspökök pásztori botja alá sorakozni? Ki fog hajlandó lenni reá, hogy a tudományt egyedül az egyházi atyák értelmében művelje? Ki fog bele egyezni, hogy az emberi szellem oly számos tettei után csak e szellem esküdt elleneinek felügyelete alatt

mennyiben a csatarend szigorú törvényt és fegyelmet tételezett föl.

Oly kézzelfogható dolgon, minő a hadi szervezet, ez kétségtelen bizonyos. Miért ne volna az valószínű más szokásokra, sőt a nyelvre nézve is? — A legnagyobb, legsikeresebb és leggyorsabb keveredés a hosszas oly közeli együtt-létben történt, minő az együtt-utazás, együtt-táborozás és csatázás.

Másfelől el lehet mondani: minden nemzetnek valamint egyéb viszonyaiban, ugy hadi dolgaiban is legkritikusabb időpont volt a letelepedés. Egy század, vagy kevesebb több elég a frankot, góthot, bógárt, longobardot megfosztani nyelvéről, s kivetköztetni nemzetiségéből. A kik megtarták nemzetiségüket, azokat is a megtelepedésben eredeti alkot-elemeire bontotta föl a területi távolság. A hadsereg széthomlik, s lesz belőle egy összetartás nélküli sporadicus kis államcsoporthoz, — azaz: feudalismus.

Azonban itt leginkább hadi dolgokról szólnán, nem nemzetiségi kérdés, hanem a dolog természetéből foly, hogy erősebb hadi szervezet, több fegyver és rend, több hadi ügyesség és okosság volt oly népnél, mely vándorlásában számos ezreket ölelve magában, tudott sikerrel költözködni és harcolni, miut akármelyik középkori letelepült népnél.

Maga azon tény, hogy egy vezér százezreket tudott csak kimozdítani és vezetni, alig kétséges kimennetű kihívás lesz vala a középkor legtöbb európai hadvezérei ellenében.

Azonban a mit bizonyítani akarok, csak az, hogy koránt sem csoda, hanem természetes, ha a népvándorlás népeinek hadi szokásait egyezőknek találjuk a hadtudomány némely ujkori eleveivel, s jóval fejlettebbeknek, mint a letelepedés által összetartást s így szigorú hadrendjét vészett nemzeteikéit, — kiknek rendkívüli vándorlás és nagy vereségek voltak csak képesek egy-egy nagy talentumu uralkodó alatt legalább pillanatilag visszaadni valamit a vándorlás korabeli egységéből.

TÁRCZA.

Magyar és német csatarend.

A magyar tudományos akadémia april 8-án (Horváth Mihály elnöklete alatt) tartott ülésében Salamon Ferencz foglalta el rendes tagi székét, értekezvén „Leo császár”, „Taktika” című könyvének némely szakaszairól.

Leonak, valamint Constantius Porphyrogenetának műveiből a magyarok hadi szokásait tárgyzó pontok rég ismereteselek, s e műveket illetőleg a felolvasó azon nézetét fejezi ki, hogy e taktikák nem az illető császár irodalmi magánkedvteléséből keletkeztek, hanem valóságos gyakorlati utasítások a hadi emberek számára, minőket ma „reglement”-oknak neveznek; az uralkodó aligha írta azokat saját kezével, hanem a hivatalokban készíttette, bár aztán a saját neve alatt forogtak és maradtak is fenn, épen ugy, mint például a „Basilikon” című törvénykönyv, melyet Bazilius császár állítottatott össze, s ennélfogva az ő nevével viseli.

E két taktikán kívül értekező még egy harmadikról is szól, mely, bár nyomtatásban megjelent, de irodalmunkban történeti forrásul még nem használtatott. Ennek címe „Maurikon Strategikon”; kiadta Scheffer János 1664-ben. Sok tekintélyes író hiszi e műről, hogy Mauricius császár korából, a 6-ik századból származik, de felolvasó azt hiszi, hogy nem igen lehet régiebb Leo császár taktikájánál.

S eme három mű alapján vizsgálja és bírálja az értekező mind a régi görögöknek, mind a magyaroknak és egyéb vándor népeknek harci módját és stratégiai szokásait. A magyar csatarend kiállítása módjára nézve eme jellemző vonásokat emeli ki: 1. a csatásor hézagai; 2. az egyenlő vagy közel egyenlő csapatokra osztályozás; 3. az egyenes és tömött homloksor; 4. a vékony (vagyis kevés mélységű) csatarend; 5. egy második csatarend vagy tartalék; 6. a lesek, s ezzel kapcsolatban a fejlődési képesség, kivált hadoszlopokból csatásorokká.

Iskola Alapítvány - Kolozsvári Központi Egyetemi Könyvtár © Fundația pentru Școală - BCU Cluj-Napoca.